

7 | Trestní řízení

Co je trestným činem a jaký trest lze za jeho spáchání uložit, již víme. Neméně důležitou otázkou však je i procesní stránka postihu korupce, tj. zejména jak se postupuje při oznamování trestné činnosti a jaký je následný postup orgánů činných v trestním řízení. Nežřídká se však stává, že orgány činné v trestním řízení nemají dostatek důkazů. V takovém případě je nezbytné obžalovaného zprostit viny, neboť platí zásada *in dubio pro reo* (v pochybnostech ve prospěch obviněného).

7.1 Orgány činné v trestním řízení

Trestní právo hmotné nám řeší vztah pachatele a státu, který má právo (povinnost) pachatele potrestat (jedná se o trestněprávní vztah). Na druhé straně je třeba řešit tzv. trestněprocesní vztah mezi osobou, vůči níž se vede trestní řízení, a orgány činnými v trestním řízení.

Orgány činné v trestním řízení jsou soud (senát, samosoudce, předseda senátu, soudce), státní zástupce a policejní orgán. Policejní orgány jsou zejména útvary Policie ČR, avšak ve speciálních případech jsou jimi i jiné instituce (např. Generální inspekce bezpečnostních sborů či pověřené orgány Vojenské policie, Bezpečnostní informační služby, Vězeňské služby ČR atd.).

7.1.1 Zákon o Policii ČR a zákon o Generální inspekci bezpečnostních sborů

Nejvýznamnější úlohu v trestním řízení podle trestního řádu hrají útvary Policie ČR. Postavení a činnost Policie ČR upravuje **zákon č. 273/2008 Sb., o Policii ČR**. Policie je *ozbrojený bezpečnostní sbor*. Policie slouží veřejnosti. Jejím úkolem je chránit bezpečnost osob a majetku a veřejný pořádek, předcházet trestné činnosti, plnit úkoly podle trestního řádu a další úkoly na úseku vnitřního pořádku a bezpečnosti.

Policii tvoří útvary, jimiž jsou Policejní prezidium České republiky v čele s policejním prezidentem, útvary policie s celostátní působností, krajská ředitelství policie a útvary zřízené v rámci krajských ředitelství. V rámci organizačních struktur Policie ČR pak obvykle vykonávají činnost policejního orgánu policisté služebně zařazení u *Služby kriminální policie a vyšetřování* a centrálně

problematiku korupce zastřešuje *Útvar odhalování korupce a finanční kriminality* Služby kriminální policie a vyšetřování jako útvar s působností na celém území České republiky, včetně spolupráce se zahraničními subjekty.

Úkol vyhledávat, odhalovat a prověřovat skutečnosti nasvědčující tomu, že byl spáchán trestný čin, tedy i korupční trestný čin, jehož pachatelem je policista nebo zaměstnanec policie, a zjišťovat pachatele v rozsahu stanoveném jiným právním předpisem, plní **Generální inspekce bezpečnostních sborů**, jež byla zřízena zákonem č. 341/2011 Sb.

7.1.2 Zákon o státním zastupitelství

Pravomoci státních zástupců v rámci trestního řízení jsou uvedeny v trestním řádu. Jejich postavení a organizace je však řešena v **zákoně o státním zastupitelství (zákon č. 283/1993 Sb.)**. Státní zastupitelství (dříve prokuratura) je soustava úřadů státu, určených k zastupování státu při ochraně veřejného zájmu. Zákon upravuje zejména postavení, působnost, vnitřní vztahy, organizaci a správu státního zastupitelství. Soustavu státního zastupitelství tvoří Nejvyšší státní zastupitelství (v Brně), vrchní státní zastupitelství (v Praze a v Olomouci), krajská státní zastupitelství (v 8 krajských městech podle územního členění z roku 1960) a okresní státní zastupitelství (v 76 okresních městech a 10 obvodech městských částí hl. m. Prahy).

Státní zastupitelství v rozsahu, za podmínky a způsobem stanoveným zákonem:

- a) je orgánem veřejné žaloby v trestním řízení a plní další úkoly vyplývající z trestního řádu;
- b) vykonává dozor nad dodržováním právních předpisů v místech, kde se vykonává vazba, trest odnětí svobody, ochranné léčení, zabezpečovací detence, ochranná nebo ústavní výchova, a v jiných místech, kde je podle zákonného oprávnění omezována osobní svoboda;
- c) působí v jiném než trestním řízení;
- d) vykonává další úkoly, stanoví-li tak zvláštní zákon.

7.1.3 Zákon o soudech a soudcích

Organizaci soudů upravuje **zákon o soudech a soudcích (zákon č. 6/2002 Sb.)**. Soudnictví v České republice vykonávají nezávislé soudy. Mezi hlavní zásady činnosti soudů (obecně) patří:

1. Před soudem jsou si všichni rovni.
2. Každý se může domáhat ochrany svých práv před soudem zákonem stanoveným způsobem.

3. Každý má právo, aby jeho věc byla soudem projednána a rozhodnuta bez zbytečných průtahů.
4. Řízení před soudy je ústní a veřejné; výjimky stanoví zákon.
5. Rozsudky se vyhlášují jménem republiky a vždy veřejně.

Soustavu soudů tvoří Nejvyšší soud (v Brně), Nejvyšší správní soud (v Brně), vrchní soudy (v Praze a v Olomouci), krajské soudy (v 8 krajských městech podle územního členění z roku 1960) a okresní soudy (v 76 okresních městech a 10 obvodech městských částí hl. m. Prahy).

7.1.4 Místní a věcná příslušnost orgánů činných v trestním řízení

Příslušnost v trestním řízení znamená vymezení okruhu působnosti mezi soudy různých stupňů a mezi jednotlivými soudy téhož stupně v trestním řízení. Příslušnost musíme odlišit od soudní pravomoci v trestním řízení, kterou rozumíme souhrn oprávnění, která zákon přiznává soudům jako státním orgánům oprávněným projednávat trestní věci, na rozdíl od oprávnění, která jsou přiznána jiným státním orgánům. Trestní pravomoc soudů obsahuje právo konat soudní řízení v trestních věcech podle trestního řádu.

Význam určení příslušnosti spočívá v tom, že trestní věci budou projednávány v prostředí, které je nablízku spáchaného trestného činu či jeho pachateli, je dostupné z hlediska obstarávání a shromažďování důkazů, z hlediska rychlosti a hospodárnosti řízení, a proto se zde může též nejlépe uplatnit výchovný vliv na pachatele trestného činu a osoby v jeho okolí. Podle trestního řádu rozlišujeme *příslušnost věcnou, funkční a místní*.

V určitých případech je podle pravidel o věcné a místní příslušnosti dána příslušnost několika soudů, pak z těchto soudů koná řízení ten, u něhož podal státní zástupce obžalobu.

Řízení se koná v obvodu, kde byl trestný čin **spáchán**. Pokud je trestný čin spáchán v cizině anebo místo činu nelze zjistit, koná se řízení v místě, kde obviněný **bydlí, pracuje nebo se zdržuje**. Jestliže se nedají tato místa zjistit nebo jsou mimo území ČR, koná řízení soud, v jehož obvodu čin **vyšel najevo**. Věcně příslušný je zpravidla *okresní soud*, s výjimkou trestného činu přijetí úplatku dle § 331 odst. 4 trestního zákoníku, u něhož se řízení v prvním stupni koná *u krajského soudu*, neboť dolní hranice u této skutkové podstaty činí pět let. U okresního soudu se řízení vede před *samosoudcem*, pokud se jedná o trestné činy, na které trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let.

U mladistvých je poslušnost jiná. Řízení koná *soud pro mládež*, v jehož obvodu mladistvý **bydlí**, a nemá-li stálé bydliště, soud, v jehož obvodu **se zdržuje**

nebo pracuje. Nelze-li žádné takové místo zjistit nebo jsou-li mimo území České republiky, koná řízení soud pro mládež, v jehož obvodu bylo provinění **spácháno**; jestliže nelze místo činu zjistit, koná řízení soud pro mládež, v jehož obvodu čin vyšel najevo.

7.2 Trestní řízení

Trestní řízení je zákonem stanovený postup orgánů činných v trestním řízení a dalších subjektů podílejících se na tomto postupu, jehož cílem je:

- a) zjištění trestného činu a jeho pachatele,
- b) vynesení spravedlivého rozhodnutí o vině, trestu a ochranném opatření,
- c) případně rozhodnutí o nároku poškozeného na náhradu škody.

V trestním řádu je trestní řízení definováno jako „řízení podle tohoto zákona“, což naznačuje, že zákonodárce převážnou většinu trestně procesních norem zařadil právě do trestního řádu. Trestní řízení musí působit *k upevňování zákonnosti, k předcházení a zamezování trestné činnosti, k výchově občanů v duchu důsledného zachovávání zákonů a pravidel občanského soužití i čestného plnění povinností ke státu a společnosti*, přičemž musí též zajišťovat, aby nedocházelo k bezdůvodným a nepřiměřeným zásahům do lidských práv a svobod. Hlavním a nejvlastnějším účelem trestního řízení pak je zajistit realizaci trestního práva hmotného, které stejně jako trestní právo procesní sleduje základní společný cíl, a to ochranu zájmů společnosti, ústavního zřízení České republiky, práv a oprávněných zájmů fyzických a právnických osob. Zvláštní povaha některých trestních věcí si vyžaduje odchylky od obecné úpravy, zejména v řízení proti mladistvým, řízení proti uprchlému a řízení před samosoudcem (též odklon v trestním řízení).

Trestní řízení členíme na:

1. přípravné (předsoudní), které se dále člení na:
 - a) před zahájením trestního stíhání – objasňování, prověřování,
 - b) po zahájení trestního stíhání – vyšetřování,
2. předběžné projednání obžaloby,
3. hlavní líčení,
4. odvolací řízení,
5. vykonávací řízení.

7.2.1 Přípravné řízení (od sepsání záznamu o zahájení úkonů do podání obžaloby)

Úkolem přípravného řízení je **přípravit řízení před soud**. To znamená zjistit, zda podezření z trestného činu proti určité osobě je dostatečně odůvodněno, aby

mohlo být zahájeno trestní stíhání policejním orgánem, provedeno vyšetřování, aby mohla být státním zástupcem podána obžaloba a aby byla následně věc předána soudu, který jediný je oprávněn rozhodnout o vině a trestu.

Přípravné řízení trestní je obligatorním stadiem trestního řízení a rozumí se jím **úsek řízení** podle trestního řádu či podle zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních **od sepsání záznamu o zahájení úkonů trestního řízení nebo provedení neodkladných a neopakovatelných úkonů**, které mu bezprostředně předcházejí, a nebyly-li tyto úkony provedeny, **od zahájení trestního stíhání do podání obžaloby, postoupení věci jinému orgánu nebo zastavení trestního stíhání**, anebo do rozhodnutí či vzniku jiné skutečnosti, jež mají účinky zastavení trestního stíhání před podáním obžaloby, zahrnující **objasňování a prověřování skutečností** nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, a **vyšetřování**. Přípravné řízení má za úkol objasnění trestní věci v takovém rozsahu, aby jeho výsledky, které spočívají především v opatření a provedení stěžejních důkazů, byly dostačující k podání obžaloby anebo k rozhodnutí o zastavení nebo přerušení trestního stíhání, postoupení věci jinému orgánu či k rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání, schválení narovnání nebo sepsání dohody o vině a trestu. Nemusí to tedy být zcela úplné vyšetření trestného činu, neboť ve vztahu k soudnímu řízení, zejména hlavnímu líčení, v kterém má být těžiště dokazování, má přípravné řízení trestní pouze pomocnou roli. Na druhé straně má však mimo vyhledávací i fixační roli, spočívající v odhalování skrytých informací a jejich dokumentaci, a významnou roli verifikační (filtrační); dále roli odklonou, neboť má zabránit tomu, aby před soud byly stavěny osoby, u nichž podezření z trestného činu není dostatečně odůvodněno nebo u kterých lze věc vyřídit formou odklonu v trestním řízení.

Přípravné řízení trestní vykonávají zásadně **policejní orgány**. Velmi důležitou úlohu má zde také **státní zástupce**, který v něm vykonává *dozor nad zachováváním zákonnosti*. Je také oprávněn provést jednotlivý úkon nebo celé vyšetřování a vydat rozhodnutí v kterékoli věci; přitom postupuje podle ustanovení trestního řádu pro policejní orgán a proti jeho rozhodnutím je přípustná stížnost ve stejném rozsahu jako proti rozhodnutí policejního orgánu.

7.2.2 Předběžné projednání obžaloby (od podání obžaloby do nařízení hlavního líčení)

Predběžné projednání obžaloby je samostatné fakultativní (nepovinné) procesní stadium trestní řízení, následující po ukončení přípravného řízení, které skončilo podáním obžaloby. Nejde o stadium obligatorní, kterým by muselo projít každé trestní řízení, neboť je omezeno na případy, kdy to nařídí předseda senátu po přezkoumání podané obžaloby a obsahu spisu včetně jeho příloh. Předběžné

projednání obžaloby se nekoná v řízení před samosoudcem, samosoudce však podanou obžalobu (i návrh na potrestání), aniž by ji předběžně projednal, rovněž přezkoumává z hledisek vymezených pro podezřelého. Hlavním účelem je přezkoumání ze strany soudu, zda přípravné řízení bylo policejním orgánem a státním zástupcem konáno podle příslušných ustanovení trestního řádu a zda jeho výsledky poskytují dostatečné důvody k tomu, aby obviněný byl postaven před soud. Je-li obviněný ve vazbě, musí soud rozhodnout též o dalším trvání vazby.

7.2.3 Hlavní líčení (od nařízení hlavního líčení do rozhodnutí v hlavním líčení)

Nejdůležitějším stadiem trestního řízení, ve kterém je těžištěm dokazování a rozhodování, je **hlavní líčení**. V tomto stadiu se rozhoduje o vině a nevině obžalovaného, následně pak o trestu, případně o ochranném opatření a náhradě škody.

Hlavní líčení je *zásadně veřejné* a vyloučení veřejnosti je možné jen z důvodů stanovených zákonem. Při hlavním líčení, které řídí předseda senátu nebo samosoudce (v řízení před samosoudcem, který má stejná práva jako senát i předseda senátu), musí být stále přítomni všichni členové senátu, zapisovatel a státní zástupce, který zde vystupuje na rozdíl od přípravného řízení v postavení strany v řízení. V nepřítomnosti obžalovaného se může hlavní líčení provést, jen když soud má za to, že lze věc spolehlivě rozhodnout a účelu trestního řízení dosáhnout i bez přítomnosti obžalovaného, a přitom:

- a) obžaloba byla obžalovanému řádně doručena a obžalovaný byl k hlavnímu líčení včas a řádně předvolán,
- b) o skutku, který je předmětem obžaloby, byl obžalovaný už některým orgánem činným v trestním řízení vyslechnut a bylo dodrženo ustanovení o zahájení trestního stíhání a obviněný byl upozorněn na možnost prostudovat spis a učinit návrhy na doplnění vyšetřování.

Hlavní líčení v nepřítomnosti obžalovaného však nelze konat, je-li obžalovaný ve vazbě nebo ve výkonu trestu odnětí svobody nebo jde-li o trestný čin, za který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice převyšuje pět let, ledaže obžalovaný požádá, aby hlavní líčení bylo přesto konáno v jeho nepřítomnosti. V případě nutné obhajoby nelze hlavní líčení konat v nepřítomnosti obhájce.

Před zahájením hlavního líčení předseda senátu připraví hlavní líčení (nařídí jej, předvolá k němu obviněného, svědky, znalce, tlumočníky a vyzoomí další osoby, jejichž přítomnost je nutná nebo možná, učiní potřebná rozhodnutí atd.) tak, aby nemuselo být odročováno.

Hlavní líčení se dělí do těchto po sobě následujících fází:

- *zahájení hlavního líčení* (sdělení, co se bude projednávat, zjištění, zda se dostavily předvolané nebo vyzooměné osoby atd.);

- *počátek hlavního líčení* (přednesení obžaloby státním zástupcem, vyjádření poškozeného k náhradě škody, rozhodnutí o jeho nepřipuštění apod.);
- *dokazování* (výslech obžalovaného, svědků, znalců, přečtení protokolů a listinných důkazů apod.), které po novele z roku 2001 zásadně provádějí strany obžaloby (státní zástupce je povinen dokazovat vinu obžalovaného) a obhajoby (kdy jde o právo obviněného a jeho obhájce), a to s právem proti výslechu a právem na vyjádření ke každému provedenému důkazu;
- *závěr hlavního líčení* (závěrečné řeči státního zástupce, poškozeného a zúčastněné osoby, příp. jejich zmocněnců, obhájce a obžalovaného);
- *rozhodnutí* (odsuzující a zprošťující rozsudek, usnesení o zastavení trestního stíhání, podmíněném zastavení trestního stíhání, schválení narovnání, u mladistvých odstoupení od trestního stíhání, postoupení věci, přerušování trestního stíhání a vrácení věci státnímu zástupci k došetření).

7.2.4 Odvolací řízení

Pokud byl vynesena rozsudek, se kterým není některá ze stran spojena, může *do 8 dnů od doručení rozsudku* podat **odvolání**. O odvolání, tj. o řádném opravném prostředku, rozhoduje odvolací soud ve veřejném zasedání. Též v neveřejném zasedání může učinit rozhodnutí. Při veřejném zasedání je povinná účast státního zástupce. Po zahájení veřejného zasedání přednese předseda senátu nebo jím určený člen senátu napadený rozsudek a podá zprávu o stavu věci. Potom přednese odvolatel své odvolání a odůvodní je; není-li odvolatel přítomen, přečte odvolání včetně odůvodnění předseda senátu nebo jím určený člen senátu. Odvolací soud je vázán hodnocením důkazů soudem prvního stupně s výjimkou důkazů, které odvolací soud sám ve veřejném zasedání znovu provedl.

7.2.5 Vykonávací řízení (od rozhodnutí v odvolacím řízení do skončení výkonu rozhodnutí)

Vykonávací řízení trestní je posledním stadiem trestního řízení. Směřuje k naplnění účelu trestního řádu, kterým je *úprava postupu orgánů činných v trestním řízení tak, aby trestné činy byly náležitě zjištěny a jejich pachatelé podle zákona spravedlivě potrestáni*. Spočívá tedy v nuceném uskutečnění obsahu rozhodnutí příslušného orgánu činného v trestním řízení, pokud to povaha takového rozhodnutí vyžaduje, a zpravidla tehdy, nebylo-li realizováno dobrovolně osobou povinnou (výkon trestů, výkon ochranných opatření).